

УДК 340.15(477)

**ЛЕОПОЛЬД КАРЛ ГЕТЦ –
ДОСЛІДНИК РУСЬКОЇ ПРАВДИ,
ТЕОЛОГ ТА СЛАВІСТ**

Микола Кобилецький

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, Львів, Україна, 79000,
e-mail: mkobyletskyj@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-0365-8513*

Проаналізовано наукову та культурно-освітню діяльність німецького дослідника Руської правди, старо-католицького теолога та славіста Леопольда Карла Гетца (Leopold Karl Getz (1868–1931)). Зазначено, що після завершення навчання на теологічному факультеті університету міста Бонн Леопольд Гетц у 1879 р. опублікував працю про слов'янських просвітителів Кирила і Мефодія, а у 1899 р. здобув науковий ступінь доктора теології.

Наголошено, що Леопольд Гетц вільно володів, окрім німецької, старослов'янською, українською, болгарською, хорватською, сербською та російською мовами. Знання слов'янських мов дали йому можливість опублікувати цілу низку праць з історії Східної Європи, славістики та історії права.

Підкреслено, що з метою написання наукових праць Леопольд Гетц неодноразово відвідував міста російської імперії – Варшаву, Київ, Москву, Петербург у 1897, 1903–1908 рр. У 1903 р. він взяв участь у конгресі славістів у Петербурзі. З'ясовано, що Леопольд Гетц також відвідував Львів, де зустрічався з Михайлом Грушевським та польськими професорами Львівського університету. Показано, що на наукові праці Леопольда Гетца писали рецензії М. Грушевський, І. Франко, а на монографію М. Грушевського – Леопольд Гетц. Підкреслено, що особливе місце у науковій діяльності Леопольда Гетца відігравали праці, у яких він досліджував Руську Правду. Протягом 1910–1913 рр. він опублікував 4 томи праці «Руська Правда» обсягом 1215 сторінок.

У цій роботі Леопольд Гетц аргументовано довів, що «Руська Правда» у своїй «Найдавнішій» редакції була створена у VIII–IX ст. і її основою було українське звичаєве право, а місцем створення місто Київ. Показано, що, враховуючи заслуги Леопольда Гетца в дослідженні «Руської Правди», у 1913 р. вчена рада Київського університету з ініціативи юридичного факультету надала йому звання почесного професора Київського університету.

Серед європейських науковців Леопольд Гетц характеризувався як найавторитетніший дослідник «Руської Правди» і займав позицію наукового інтересу та був поза політикою.

Ключові слова: «Руська Правда», Коротка редакція, Поширена редакція, джерела права, князь, Києво-Руська держава, звичаєве право, германське право, українське право, нормани, візантійське право.

DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vla.2026.82.095>

У сучасних умовах деколонізації історико-правової науки та активного переосмислення національної правової традиції важливого значення набуває теоретичне осмислення джерел права Києво-Руської держави як фундаменту української державності. «Руська Правда» – найдавніший систематизований збірник правових норм, що дійшов до нас, відображає ключові історико-теоретичні

проблеми становлення ранньосередньовічної української державності, тобто перехід від звичаєвого права до писаних норм, від кровної помсти до фіксованих штрафів, формування інститутів князівської влади, утвердження правової ідентичності русинів-українців на європейському правовому просторі.

Довготривале перебування переважної частини українських земель у складі російської імперії, а згодом радянського союзу, призвело до домінування в Україні російської історіографії, яка трактувала і продовжує трактувати Києво-Руську державу як «давньоруську державу» та заперечувати її український характер. Російська історична та історико-правова наука підтримувала і продовжує підтримувати російську – імпершовіністичну ідеологію, яка відкидає існування українського народу, його національну ідентичність, мову, історію, культуру.

У цьому контексті важливе значення мають праці авторитетних європейських та американських науковців, які об'єктивно і неупереджено досліджували та продовжують досліджувати історію Української держави та її джерела права. До таких науковців можна віднести Леопольда Карла Гетца.

Леопольд Карл Гетц (Leopold Karl Getz (1868–1931) був німецьким старокатолицьким священником і професором теології Боннського університету. Він володів українською, старослов'янською, російською, болгарською, хорватською і сербською мовами [1].

У 1897 р. Гетц опублікував працю про слов'янських просвітителів Кирила й Мефодія [2]. У 1899 р. здобув науковий ступінь доктора теології, від 1902 р. – надзвичайний, а з 1929 р. звичайний професор Боннського університету [3].

Починаючи з 1901 р., Гетц більше звертається до славістики. Того ж року він запропонував заснувати журнал з історії Східної Європи, який через 10 років почав виходити за його співредакторства. В цьому журналі публікувалися Михайло Грушевський, Мирон Кордуба, Михайло Слабченко та інші українські науковці. Леопольд Гетц підтримував ідею впровадження східноєвропейських студій в університетах Німеччини, з метою вивчення культурних зв'язків між Західною та Східною Європою [4]. Серед німецьких дослідників Східної Європи «він займав позицію чисто наукового інтересу і був позаполітичним дослідником» [5, с. 478].

Свою першу подорож до російської імперії, під час якої відвідав Варшаву, Київ, Москву, Петербург та інші міста, він здійснив у 1897 р., а в період з 1903 по 1908 рр. у російській імперії він бував щорічно. За період з 1904 по 1922 рр. він опублікував 10 книг з історії Києво-Руської держави [5, с. 37].

У 1904 р. Гетц опублікував монографію «Das Kiever Höhlenkloster als Kulturzentrum des vormongolischen Russlands» (Києво-Печерський монастир як культурний центр домонгольської Русі) [6]. Структурно монографія складається з двох частин, де в першій частині висвітлюється історія Києво-Печерського монастиря від заснування до вторгнення монголів у 1051–1240 рр. де автор розглядав процес заснування монастиря [7, с. 328–330].

У другій частині, яка має назву «Значення Києво-Печерського монастиря для домонгольської Русі» аналізується діяльність монастиря у різних галузях суспільного життя. На його думку, Києво-Печерська Лавра відігравала набагато більшу роль у політичному і культурному та світському житті Києво-Руської держави, ніж монастирі в інших православних країнах та в східних православних патріархатах. У цьому контексті він називає приклади створення літописів та інших культурно-освітніх творів [8].

Леопольд Гетц також відвідував Львів, де зустрічався з українськими і польськими науковцями Львівського університету, зокрема з Михайлом Грушевським. У

1905 р. Михайло Грушевський опублікував рецензію на монографію Леопольда Гетца «Kirchenrechtliche und kulturgeschichtliche Denkmäler Altrußlands» (Пам'ятки церковного права і історія культури Давньої Русі та історія руського церковного права), яка була опублікована у 1905 р. [9, с. 134–135]. Рецензію на цю працю також написав Іван Франко.

У 1903 р. Леопольд Гетц взяв участь у конгресі славістів у Петербурзі [3]. Із згаданого періоду поступово відходить від теології та зосереджується на проблематиці славістики. Леопольд Гетц написав у 1908 р. в журналі «Deutsche Literaturzeitung» рецензію на працю Михайла Грушевського «Geschichte des ukrainischen (ruthenischen) Volkes» (Історія українського (руського) народу). У своїй рецензії Леопольд Гетц вказував на низький рівень поінформованості європейського простору, який би так ґрунтовно і солідно вивчав цю галузь науки як представлену історію українського народу. Особлива цінність цієї праці – в залученні широкої джерельної бази, літератури та витягів з давньоруських літописів. Праця М. Грушевського, як писав Леопольд Гетц, змінює поширене в середовищі європейських дослідників бачення історії Східної Європи як монокультурного та моністичного простору [10, с. 495–496].

У 1913 р. з ініціативи юридичного факультету Київський університет надав Леопольду Гетцу звання почесного професора Київського університету [1]. Того ж року його обрали членом імперського товариства історії та старожитностей російської імперії в Москві. На прохання Боннського університету в 1914 р. пруське міністерство освіти доручило йому викладати курс «Історія та краєзнавство Східної Європи».

У 1916 р. Гетц опублікував монографію «Deutsch-Russische Handelsgeschichte des Mittelalters» (Німецько-руські торгові договори Середньовіччя), в якій висвітлив торговельні договори, які уклала Києво-Руська держава, Королівство Русі та окремі князівства з Німеччиною [11].

У 1909 р. Леопольд Карл Гетц розпочав роботу над дослідженням «Руської Правди». Він переклав на німецьку мову «Правду Ярослава», «Правду Ярославичів», «Покону вірного» та «Уроків мостників» як складових «Короткої редакції Руської Правди» та «Поширену редакцію Руської Правди» за рукописом археологічної комісії на основі видання В. Сергєєвича. До цього тексту Леопольд Гетц додав доволі широкий розділ з коментарем [12, с. 14–36]. На основі цього перекладу Гетц у 1910–1913 рр. опублікував 4 монографії загальним обсягом 1215 сторінок під назвою «Руська Правда» 1 т. – 1910 р., 2 – 1911 р., 3 – 1912 р., 4 – 1913 р.

У згаданих монографіях Гетц детально проаналізував статті «Короткої» та «Поширеної редакції Руської правди». Проаналізувавши тексти «Руської Правди» і володіючи старослов'янською, українською болгарською і російською мовами, Леопольд Гетц дійшов висновку, що вона була створена до початку князювання Володимира Великого, на основі українського звичаєвого права, відображає судову систему та визначала правовий статус особи до приходу норманів у Русь у середині IX ст. [13, с. 225].

Гетц вважав, що 2, 9, 11, 13, 15 та 17 ст. були первісним змістом «Правди Ярослава». До 1, 10, 14, 16 і 18 ст. пізніше було внесено доповнення. Особливістю «Правди Ярослава», яку він називає Найдавнішою редакцією, полягало в тому, що перший великий розділ стосувався злочинів проти особи, а другий – злочинів проти майна, вчинених вільними людьми, а після цього почалася стаття, яка стосувалася злочинів, вчинених холопами і челядинами [13, с. 380–381].

Гетц також намагався визначити характер грошових штрафів у «Правді Ярослава» і вважав, що вони були приватною компетенцією потерпілої сторони і непублічним покаранням з боку державних структур. Часом створення Руської правди Леопольд Гетц називає VIII – середину IX ст. Аналогічний погляд висловлював радянський академік, що народився на Полтавщині, Борис Греков (1882–1953), але, на відміну від Гетца, він не пов'язував «Руську Правду» з українським звичаєвим правом, українським народом та Українською державою [14, с. 206]. Гетц підтримував позицію інших європейських науковців, що князі норманської династії модернізували Києво-Руську державу, провели низку реформ, зокрема правові, та більш тісно пов'язали її з іншими європейськими державами династичними сімейними зв'язками та включили ранню Українську державу в широку міжнародну торгівлю.

Гетц наголошував, що «Найдавніша редакція» ще не передбачила ні публічного покарання, ні посади князя, якому необхідно було платити грошові штрафи. «Найдавніша редакція» визнавала лише приватну компенсацію за шкоду («обиду»), тобто матеріальне і моральне відшкодування потерпілому або скривдженому та його родині [13, с. 314].

Гетц підкреслював, що «Найдавніша редакція» визначала грошові суми як штрафи, які потерпіла особа або член родини вбитого отримували від родичів злочинця за завдану шкоду життю, здоров'ю, майну особи. Так, штрафи в згаданій редакції завжди означали покуту, спокуту, компенсацію, а не публічне покарання: вони призначалися для відшукування шкоди [15, с. 18]. Другу частину «Короткої редакції», яку українські науковці називають «Правдою Ярославовичів» Гетц називає «Другою редакцією», створеною у часи Ярослава Мудрого. Він також писав про характер грошових сум, передбачених у цій редакції, а у ст. 34, 35, 36 і 37 вони були тісно пов'язані між собою [13, с. 337]. Порівняно з «Найдавнішою Правдою» у другій редакції простежується посилення князівської юрисдикції: поряд з приватним відшкодуванням, яке було основним видом штрафів, в першій редакції з'явилися державні штрафи, що сплачувалися князю та частково йшли на користь судових чиновників [13, с. 340]. У випадку вбивства покарання називалося вергельц і вира [13, с. 341]. У Русі виру сплачували на користь князя, а грошові виплати були позначені словами за провину і за обиду як покарання за злочини та штраф, який сплачувались на користь держави [13, с. 349]. Отож у «Правді Ярославовичів» за обиду використовувалося не приватне відшкодування, а державне покарання [13, с. 351]; щодо штрафів у розмірі в 1, 3 і 12 грн можна припустити, що князі встановлювали їх саме в такій величині і при цьому спиралися на закріплені звичаєвим правом попередні компенсаційні суми, оскільки вони були наявні в першій редакції. Так, покарання у «Правді Ярославовичів» були виключно грошовими штрафами [13, с. 357].

Гетц вважав, що з Другою редакцією «Правди Ярославовичів» у Києво-Руській державі з'явилася судова система і судочинство, після чого князь виконував різні адміністративні та судові функції, а першу частину «Правди Ярославовичів» він розглядав як результат законодавчої діяльності князя [1, с. 364]. Князь, згідно зі ст. 38 «Короткої редакції» здійснює судочинство на князівському дворі. Як глава судової влади князь згідно зі ст. 33 забороняє здійснювати покарання без княжого наказу. Про те, які саме злочини розглядав князь самотійно у «Правді Ярослава» не говориться. Тільки з 23 і 38 ст., на думку Леопольда Гетца, можна зробити висновок, що до них належать тяжкі злочини, такі як вбивства та крадіжки. Про те, чи

здійснював князь судочинство у своєму дворі та постійній резиденції, чи також під час своїх подорожей, «Правда Ярослава» не уточнює [13, с. 364].

У своїх судово-організаційних повноваженнях князь міг реалізувати відповідно до положень ст. 42 «Короткої редакції» Покону вірного. Відповідно до ст. 41 та 42 «Короткої Редакції» розподіл штрафів здійснювався за наказом князя. У цих статтях князь також фігурує як одержувач основної суми штрафів [13, с. 365]. Княжий службовець-вірник посідав основне місце серед княжих судових службовців. Він не тільки збирав суми штрафів, але також був суддею, який призначався князем на свою посаду та виносив рішення від його імені. Він здійснював судочинство та приймав рішення у місці свого постійного проживання, а також подорожував різними населеними пунктами за княжим наказом для здійснення ним правосуддя [13, с. 367].

Щодо того, чи діяльність суду та його посадовців відбувалося самостійно, тобто з посадових обов'язків чи лише за поданням приватного обвинувачення, не вказується. На думку Леопольда Гетца, виконання вироків більше не було справою окремої особи, що стає зрозуміло зі системи грошових штрафів, які стягувалися державними службовцями. «Правда Ярослава» не містить жодних вказівок щодо того, в який спосіб потерпілий отримував призначене йому відшкодування і чи стягнення цього відшкодування входило до обов'язків судових посадовців [13, с. 368].

Виконання покарання покладалося на потерпілого чи постраждалого або на його родича. Воно виконувалося шляхом вилучення майна, яке вони вважали своїм відповідно до 1, 2, 6, 11, 13, 17 ст. «Найдавнішої Правди». Положення «Найдавнішої редакції» мало кримінально-правовий характер [11, с. 467].

За словами Леопольда Гетца, «Руська Правда» у своїй «Найдавнішій редакції» не мала офіційного характеру, була записом важливих і часто повторюваних випадків правопорушень [13, с. 469]. Це був приватний довідник з регулювання приватно-правових відносин, у якому діяльність громадського суду задувалося головню з погляду призначення штрафів [13, с. 470]. Тому Гетц вважав назву «Правда Ярослава» методологічно неправильною [16, с. 243]. «Найдавніша» Правда належить до дохристиянського періоду Києво- Руської держави. Якщо, на думку Гетца, спиратись на договори Русі з Візантією, де є згадки про руське право, то найпізнішою межею найдавнішої редакції може бути друга половина IX ст. Він також писав, що руське право як збірник правових норм вже існувало до часу створення «Прохируну» у 879-му р. та «Закону судного людем» кінця IX ст. та посилення германо-скандинавського впливу після 862 р. [13, с. 511]. Місцем укладення «Найдавнішої редакції» був Київ [13, с. 517].

Гетц також спробував провести порівняння «Найдавнішої редакції» з іноземними джерелами. Він порівняв «Найдавнішу редакцію» з джерелами візантійського права, а саме з «Еклогою» та «Прохируном». Випадки, коли Найдавніша редакція збігалася з джерелами візантійського права, були поодинокими [13, с. 480–485]. До джерел візантійського права відносилися положення щодо зіпсутого щита або списа. Гетц підтримував позицію, що дані положення взяті із «Закону судного людем», але воно було доповнено до «Короткої редакції» пізніше [13, с. 491].

Гетц також детально досліджував зв'язок «Найдавнішої редакції» з германським правом. Структура «Найдавнішої редакції», на його думку, відповідала Фризській правді, де спочатку містилося положення про вергельд («штрафи»), за вбивство, а потім штрафи за тілесні пошкодження (розділ XXII) [13, с. 493–496].

Як писав Гетц, дискусію щодо офіційних джерел права у «Другій редакції» можна вирішити, проаналізувавши 21, 23, 27 і 28 ст. Він вважав, що ст. 19–28

стосувалися кримінально-правових норм і створювалися на захист інтересів бояр та майна князя [16, с. 378]. Гетц вважав «Другу редакцію» приватним твором судового службовця Ярослава Мудрого, в якій відображалось князівське право. Другою основою цієї редакції були звичаєві покаянні статuti давніших часів, зміст яких змінювався і регулював правовідносини від відшкодування до покарання, яке застосовувала держава. Якщо «Найдавніша правда» була приватним посібником приватно-правових норм, то «Друга редакція» являла собою приватний посібник, заснований на офіційному законодавчому матеріалі, що містив норми публічно-правових покарань, а також мита і збори, які сплачувалися судовим чиновникам, поруч із додатковими сумами компенсації, що належать потерпілому або його родичам. Місцем створення «Другої редакції», як і «Першої», Гетц називає Київ [15, с. 41].

Для Гетца «Друга редакція» була самостійним збірником права, але вони разом з «Першою редакцією» були різними працями. Якщо для Гетца «Перша редакція» відображала звичаєве право до Володимира, то «Друга редакція» стала відображенням правових положень судової організації та судочинства після правової реформи Володимира. Це вже було княже право, але поєднане з елементами давнього звичаєвого права [14, с. 49].

Кримінально-каране діяння так само, як і покарання, у «Другій редакції» мало публічно-правовий характер. Вирішення конфлікту між злочинцем і потерпілим більше не відбувалося як приватна справа між ними двома, а ці функції переходили до держави. Про здійснення кровної помсти у «Другій редакції» вже не йдеться. Тут також запроваджуються положення щодо стягнення податків і зборів, форму судочинства, види злочинів, обставини, що пом'якшують і обтяжують вину особи. Це привело до перетворення правових норм, які діяли на територіях біля Києва, на загальне право Києво-Руської держави.

Отже, для Гетца «Друга редакція» була створена в часи Ярослава Мудрого. «Поширену редакцію» він називає третьою редакцією, а часом її створення – другу половину XI ст. [17, с. 51–53]. У «Поширеній редакції» відбулася переробка і розширення кримінально-правових санкцій. Перевагою «Поширеної редакції», на думку Леопольда Гетца, стало розширення цивільно-правових норм у сфері зобов'язального, спадкового та договірної права [16, с. 426].

На відміну від українських і російських науковців, які поділяють «Поширену редакцію» на дві частини, – «Суд Ярослава Володимировича» (1–52 ст.) і «Статут Великого князя Володимира Всеволодовича» (53–121 ст.), Гетц пише, що вона складалася із 97 ст., а пізніше до неї було подано додатково ст. з 98 по 121 [17, с. 56–57]. «Поширена редакція», на думку Леопольда Гетца, була створена в період з 1054 р. після смерті Ярослава Мудрого до 1095 р., а ст. з 98 по 121 були написані приблизно у середині XII ст. [17, с. 5]. Укладачем «Поширеної редакції», як писав Гетц, був судовий чиновник, який на своїй посаді робив записи, як він судив і карав, які покарання при цьому застосовував, збори, податки і мита стягував, а також яких принципів він дотримувався при виконанні своїх обов'язків. «Поширена редакція», як писав Гетц, була своєрідним довідником для практичного використання у судах. Він також вважав «Поширену редакцію» не офіційним збірником законів, а приватною збіркою права. Заголовок і закінчення «Поширеної редакції» мають вказівку на «Закон Ярослава Володимировича», «Судебник Ярослава» свідчить про те, що на момент її створення, вважалося, що це офіційний правовий збірник або відображення законодавчої діяльності князя [17, с. 63]. Леопольд Гетц одночасно критикує представників так званої старої школи

російських норманістів М. Карамзіна та інших, які писали що «Руська Правда» була створена на основі джерел германського права [13, с. 492]. Сучасні російські науковці у статтях, які публікуються у західних часописах, називають Л. Гетца одним із найавторитетніших дослідників «Руської Правди» та її окремих редакцій.

Гетц також порушує питання про використання іноземних джерел права у згаданій редакції. Відповідно, він їх поділяє на дві групи. По-перше, чи використовують у «Поширеній редакції Руської Правди» іноземні джерела права і, по-друге, чи можна простежити загальний вплив джерел іноземного походження на окремі статті «Поширеної редакції» [17, с. 75].

На відміну від українських та російських науковців, які вказують на вплив візантійських джерел права на «Поширену редакцію Руської Правди», Гетц зазначав про більш значний вплив джерел герmano-скандинавського походження, на відміну від візантійського [17, с. 79].

На його думку, більш давній вплив на «Руську Правду» походить від норманів, а їхні правові уявлення змішалися зі слов'янськими, як видно з найдавніших форм «Короткої редакції Руської Правди», лише згодом, після прийняття християнства та створення структури православної церкви, відбулася рецепція візантійського права, коли герmano-скандинавське право вже вкорінилося у Києво-Руській державі.

Вплив германського і скандинавського права, на думку Гетца, зберігається у структурі норми, які врегульовують вбивства особи, поняття злочину та порядок розгляду справ у громадських судах, а також у головних юридичних термінах «Руської Правди», таких як віра – вергельд, людська віра – Mannbuße (манбусе) грошова компенсація за вбивство людини. Подвоєння покарання за вбивство представників привілейованого стану трапляється і в германському, і руському праві. Гетц вважав, що цей факт не є підставою вважати запозиченням із германського права [18, с. 36].

На його думку, руські князі також могли надавати особливий захист своїм підданам. Хоча він не відкидав можливість запозичення цих положень з германського права. Відповідно, у випадку каліцтва руки, ноги за статтями «Поширеної редакції» покарання було вдвічі меншим ніж за вбивство, а 4 ст. «Найдавнішої Правди» передбачала аналогічні покарання. Отже, як писав автор, можна вважати, що положення 27 ст. «Поширеної редакції» використано з германського права. У положеннях «Руської Правди» містяться норми процесуального права, які могли бути використані зі саксонського права, до прикладу, гоніння сліду, яке ми знаходимо і в «Руській правді». Ст. 56–64 «Поширеної редакції» щодо боргового рабства відповідають аналогічним нормам у германському, франкському, норвезькому та ісландському праві. Одночасно в германському праві є положення, які ми не знаходимо у «Руській Правді» [18, с. 83].

Гетц вважав, що в «Поширеній редакції» порівняння з «Короткою редакцією» було більше запозичена з германського права. Однак герmano-норманський вплив був особливо вагомий до початку правління Великого київського князя Володимира. Після запровадження християнства, незважаючи на династичні і торговельні зв'язки з германськими і скандинавськими народами, збільшувався вплив Візантії на Києво-Руську державу. Леопольд Гетц знову вказує на більший вплив германського права в «Короткій редакції Руської Правди» [18, с. 83].

На відміну від українських і російських дослідників, Гетц не знайшов у «Поширеній редакції» впливу візантійського права за винятками 83 ст., про передачу частини майна людини на упокій її душі. Одночасно він вказує на

використання у «Поширеній редакції» статей «Короткої редакції Руської правди». Леопольд Гетц пов'язує створення 97 ст. «Поширеної редакції» зі з'їздом синів Ярослава Мудрого [18, с. 89].

Леопольд Гетц був науковцем високого європейського рівня, справжнім інтелектуалом, який також використовував українську мову в період, коли на українських землях у складі російської імперії вона зазнавала утиску з боку імперської влади.

Леопольд Карл Гетц є одним із найавторитетніших європейських дослідників Руської правди. Володіючи різними мовами, він опрацював редакцію та списки «Руської правди» і переклав їх із детальним коментарем німецькою мовою. Леопольд Гетц на основі списків та редакції «Руської правди», наукових праць, візантійських, германських, скандинавських джерел права довів, що «Руська правда» була створена у VIII–IX ст. на основі українського звичаєвого права, а місцем її створення був Київ.

Це підтверджує позицію більшості українських науковців про існування державності на українських землях до появи тут князів норманської династії у другій половині IX ст.

Список використаних джерел

- 1 Ring M. Zwei Karrieren. Leopold Karl Goetz (1868–1931), alt-katholischer Theologe und Slawist. In: Christen heute. Heft 1. 2007. S. 7.
- 2 Goetz L. K. Geschichte der Slavenapostel Konstantinus (Kyrillus) und Methodius: Quellenmäßig untersucht und dargestellt. Gotha : Perthes, 1897. 272 s.
- 3 Ісаєвич Л. Гетц Леопольд Карл. *Енциклопедія Сучасної України*. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. 727 с.
- 4 Барвінська І. Німецькомовні видання кінця XIX – початку XX ст. про Києво-Печерську лавру. *Вісник ОНУ*. Т. 15. Вип. 21. С. 31–43.
- 5 Salomon R. Leopold Karl Goetz. Ein Nachruf. *Zeitschrift für osteuropäische Geschichte*. Bd. V (Neue Folge. Bd. 1). 1931. S. 477–483.
- 6 Goetz L. K. Das Kiever Höhlenkloster als Kulturzentrum des vormongolischen Rußlands. *Kiewo-Pecerskij Monastyr' kak Kul'turnyj Centr Domongol'skoj Rossii L. K. Goetza*. Passau : M. Waldbauer, 1904. 242 s.
- 7 Goetz L. K. Zur Frage nach dem Umfang der kirchlichen Gerichtsbarkeit im vormongolischen Russland. *Zeitschrift für osteuropäische Geschichte*. Bd. 3. H. 3. 1913. S. 328–341.
- 8 Goetz L. K. Staat und Kirche in Altrussland Kiever Periode 988–1240. Berlin : Duncker, 1908. 214 s.
- 9 Грушевський. Твори : у 50 т. / редкол.: П. Сохань, Я. Дашкевич, І. Гирич та ін. Львів, 2012: т. 16. С. 134–135.
- 10 «Geschichte des ukrainischen (Ruthenischen) Volkes» von Michael Hruševs'kyj». In: Deutsche Literaturzeitung. Berlin, 1907.
- 11 Goetz L. K. Deutsch-Russische Handelsgeschichte des Mittelalters. Lübeck : Lübecker Verlagsanst. Otto Waelde. 572 s.
- 12 Goetz L. K. Russkaja Pravda (Das russische Recht). Programm zur Feier des Gedächtnisses des Stifters der Universität Königs Friedrich Wilhelm III. : zugleich mit dem Bericht über die akademische Preisverteilung am 3. (August 1909). Bonn : Carl Georgi, 1909. 36 s.
- 13 Goetz L. K. Das russische Recht. 1. Die älteste Redaktion des Russischen Rechtes Stuttgart : Enke, 1910. 535 s.
- 14 Правда Руська Ярослава Мудрого: початок законодавства Київської Русі : навч. посіб. / укл. Г. Демиденко, Х. Єрмолаєв. 2014. 344 с.

- 15 Goetz L. K. Das russische Recht (Russkaja pravda). 1. *Die älteste Redaktion des russischen Rechtes*. Stuttgart : Enke, 1910. 21 s.
- 16 Goetz L. K. Das russische Recht: (Russkaja pravda). 2. *Die zweite Redaktion des Russischen Rechtes*. Stuttgart : Enke, 1911. 282 s.
- 17 Goetz L. K. Das russische Recht: (Russkaja pravda). Bd. 3. *Die dritte Redaktion des Russischen Rechtes*. Stuttgart : Enke, 1912. 488 s.
- 18 Goetz L. K. Das russische Recht: (Russkaja pravda). Bd. 4. *Die dritte Redaktion des Russischen Rechtes*. Stuttgart : Enke, 1913. 239 s.

Reference

- 1 Ring, M. (2007). Zwei Karrieren. Leopold Karl Goetz (1868–1931), alt-katholischer Theologe und Slawist. In: *Christen heute. Heft 1*, 7.
- 2 Goetz, L. K. (1897). *Geschichte der Slavenapostel Konstantinus (Kyrillus) und Methodius: Quellenmäßig untersucht und dargestellt*. Gotha : Perthes.
- 3 Isaiovych, L. (2006). Hets Leopold Karl. *Entsyklopediia Suchasnoi Ukrainy*. Kyiv : Instytut entsyklopedychnykh doslidzhen NAN Ukrainy.
- 4 Barvinska, I. Nimetskomovni vydannia kintsia XIX – pochatku XX st. pro Kyievo-Pechersku lavru. *Visnyk ONU*, 15, 21, 31–43.
- 5 Salomon, R. (1931). Leopold Karl Goetz. Ein Nachruf. *Zeitschrift für osteuropäische Geschichte*. Bd. V (Neue Folge. Bd. 1), 477–483.
- 6 Goetz, L. K. (1904). Das Kiever Höhlenkloster als Kulturzentrum des vormongolischen Rußlands. *Kievo-Pecerskij Monastyr' kak Kul'turnyj Centr Domongol'skoj Rossii* L. K. Goetza. Passau : M. Waldbauer.
- 7 Goetz, L. K. (1913). Zur Frage nach dem Umfang der kirchlichen Gerichtsbarkeit im vormongolischen Russland. *Zeitschrift für osteuropäische Geschichte*. Bd. 3. H. 3, 328–341.
- 8 Goetz, L. K. (1908). *Staat und Kirche in Altrussland Kiever Periode 988–1240*. Berlin : Duncker.
- 9 Hrushhevskiy, M. S. (2012). *Tvory : u 50 t. / redkol.: P. Sokhan, Ya. Dashkevych, I. Hyrych ta in. Lviv*, 16, 134–135.
- 10 «Geschichte des ukrainischen (Ruthenischen) Volkes» von Michael Hruševs'kyj». In: *Deutsche Literaturzeitung*. Berlin, 1907.
- 11 Goetz, L. K. *Deutsch-Russische Handelsgeschichte des Mittelalters*. Lübeck : Lübecker Verlagsanst. Otto Waelde.
- 12 Goetz, L. K. (1909). *Russkaja Pravda (Das russische Recht). Programm zur Feier des Gedächtnisses des Stifters der Universität Königs Friedrich Wilhelm III. : zugleich mit dem Bericht über die akademische Preisverteilung am 3. (August 1909)*. Bonn : Carl Georgi.
- 13 Goetz, L. K. (1910). *Das russische Recht. 1. Die älteste Redaktion des Russischen Rechtes*. Stuttgart : Enke.
- 14 *Pravda Ruska Yaroslava Mudroho: pochatok zakonodavstva Kyivskoi Rusi : navch. posib.* (2014) / ukl. H. Demydenko, Kh. Yermolaiev.
- 15 Goetz, L. K. (1910). Das russische Recht (Russkaja pravda). 1. *Die älteste Redaktion des russischen Rechtes*. Stuttgart : Enke.
- 16 Goetz, L. K. (1911). Das russische Recht: (Russkaja pravda). 2. *Die zweite Redaktion des Russischen Rechtes*. Stuttgart : Enke.
- 17 Goetz, L. K. (1912). Das russische Recht: (Russkaja pravda). Bd. 3. *Die dritte Redaktion des Russischen Rechtes*. Stuttgart : Enke.
- 18 Goetz, L. K. (1913). Das russische Recht: (Russkaja pravda). Bd. 4. *Die dritte Redaktion des Russischen Rechtes*. Stuttgart : Enke.

**LEOPOLD KARL GOETZ: RESEARCHER OF RUS'KA PRAVDA,
THEOLOGIAN, AND SLAVIST***Mykola Kobyletskyi*

*Ivan Franko National University of Lviv
1 Universytetska St., 79000, Lviv, Ukraine
e-mail: mkobyletskyj@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-0365-8513*

The scientific, cultural, and educational activities of the German researcher Rus'ka Pravda, Old Catholic theologian, and Slavist, Leopold Karl Goetz (1868–1931), are analyzed. It is noted that after completing his studies at the Faculty of Theology at the University of Bonn (Federal Republic of Germany), Leopold Goetz in 1879 published a work about the Slavic enlighteners Cyril and Methodius, and in 1899, he earned a scientific degree of Doctor of Theology.

It is emphasized that Leopold Goetz was fluent, in addition to German, in Old Church Slavonic, Ukrainian, Bulgarian, Croatian, Serbian, and Russian. Proficiency in Slavic languages gave him the opportunity to publish a whole series of works on the history of Eastern Europe, Slavistics, and the history of law.

It is highlighted that for the purpose of writing scientific works, Leopold Goetz repeatedly visited cities of the Russian Empire—Warsaw, Kyiv, Moscow, and Petersburg—in 1897 and between 1903–1908. In 1903, he participated in the Congress of Slavists in Petersburg. It is established that Leopold Goetz also visited Lviv, where he met with Mykhailo Hrushevskyy and Polish professors from Lviv University. It is shown that reviews of Leopold Goetz's scientific works were written by M. Hrushevskyy, I. Franko, while Leopold Goetz himself wrote a review of M. Hrushevskyy's monograph. It is emphasized that works in which he researched Rus'ka Pravda played a special role in Leopold Goetz's scientific activity. During 1910–1913, he published 4 volumes of the work „Rus'ka Pravda” with a total volume of 1,215 pages.

It is confirmed Goetz to prove that the Expanded Edition of „Rus'ka Pravda”, in comparison with the Short Edition, was more heavily borrowed from Germanic law. However, Germanic-Norman influence was especially significant until the beginning of the reign of the Grand Prince of Kyiv, Volodymyr. After the introduction of Christianity, despite dynastic and trade ties with Germanic and Scandinavian peoples, the influence of Byzantium on the Kyiv-Rus' state increased. Leopold Goetz again points to a greater influence of Germanic law in the Short Edition of „Rus'ka Pravda”.

It is noted that Leopold Goetz was a scholar of a high European level, a true intellectual who also used the Ukrainian language during a period when it was subject to oppression by the imperial authorities in the Ukrainian lands within the Russian Empire.

Leopold Karl Goetz is one of the most authoritative European researchers of „Rus'ka Pravda”. In this work, Leopold Goetz argumentatively proved that „Rus'ka Pravda” in its oldest edition was created in the 8th–9th centuries, its basis was Ukrainian customary law, and its place of creation was the city of Kyiv. It is shown that, considering Leopold Goetz's merits in the research of Rus'ka Pravda, in 1913 the academic council of Kyiv University granted him the title of honorary professor of Kyiv University.

Among European scholars, Leopold Goetz was characterized as the most authoritative researcher of „Rus'ka Pravda”; he occupied a position of scientific interest and remained outside of politics.

Keywords: Rus'ka Pravda, Short Edition, Expanded Edition, sources of law, prince, Kyiv-Rus' state, customary law, Germanic law, Ukrainian law, Normans.

*Стаття: надійшла до редакції 26.03.2026
прийнята до друку 16.04.2026*